

เรื่องเล่าภาคสนาม

กรณีงานตักบาตรเทโวโรณะของชาวมอญ ณ วัดศรีบูรณาวาส

ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรณู เหลืองจันทร์เขย : renuaoor2517@gmail.com
อาจารย์ประจำหลักสูตรวิเทศวัฒนธรรมศึกษา สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชีย มหาวิทยาลัยมหิดล

แรม ๑ ค่ำ เดือน ๑๑ ตรงกับวันพุธที่ ๒ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ คณะวิจัยโครงการ "การจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแรงงานพม่า : กรณีศึกษาวัฒนธรรมการทำงานของแรงงานพม่าในบริษัทไทยในประเทศไทยและในประเทศเมียนมา" นัดพบกับนักวิจัยอีกคณะหนึ่งของสถาบัน ซึ่งมีผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มรุต ไม้เออร์ อาจารย์สิทธิพร นิยม อาจารย์วิมลสิริ เหมทานนท์ และคุณภัทราภรณ์ ภูบาล ที่วัดโคกหรือวัดศรีบูรณาวาส ตำบลโคกขาม อำเภอเมือง จังหวัดสมุทรสาคร เพื่อสังเกตการเตรียมงานตักบาตรเทโวโรณะ ที่ชาวพม่าเชื้อสายมอญจะจัดขึ้นที่วัดโคก และชาวพม่าเชื้อสายพม่าจะจัดขึ้นที่วัดน้อยนางหงส์ อำเภอเมืองสมุทรสาคร จะจัดในวันรุ่งขึ้น ด้วยวันตักบาตรเทโวโรณะตามประเพณีพม่าจะ ช้ากว่าประเพณีไทยหนึ่งวัน เมื่อคณะนักวิจัยได้พบกันแล้ว จึงปรึกษาหารือแบ่งการทำงานออกเป็น ๒ กลุ่ม กลุ่มหนึ่งประจำอยู่ที่วัดโคก อีกกลุ่มหนึ่งไปประจำที่วัดน้อยนางหงส์ ซึ่งเป็นวัดหนึ่งที่เป็นศูนย์กลางการจัดงานประเพณีต่างๆ ของชาวพม่าเชื้อสายพม่าในจังหวัดสมุทรสาคร

เจดีย์ภายในบริเวณวัดศรีบูรณาวาส

ผู้วิจัยได้สังเกตการเตรียมงานและการตักบาตรเทโวโรณะอยู่ที่วัดโคก ซึ่งเป็นวัดที่คนพม่าเชื้อสายมอญส่วนใหญ่นิยมมาทำบุญตามประเพณีและความเชื่อมาเป็นเวลานาน พอๆ กับวัดศิริมงคล ซึ่งตั้งอยู่ห่างออกไปจากวัดโคกไปประมาณ ๑๕ กิโลเมตร ทั้งสองวัดเป็นศูนย์รวมใจชาวพม่าเชื้อสายมอญมาตั้งแต่สมัยเริ่มแรกที่แรงงานพม่าเชื้อสายมอญเข้ามาทำงานในท้องถิ่นนี้ ด้วยวัดดังกล่าวมีภิกษุ มัคทายก และชาวบ้านที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับวัด เป็นชาวไทยเชื้อสายมอญ สามารถพูดจาสื่อสารเข้าใจ ฟังพາอาศัยไว้วางใจได้บ่อยกว่าวัดอื่น แรงงานพม่าเชื้อสายมอญส่วนใหญ่จึงถือเอาวัดทั้งสองเป็นศูนย์รวมจิตใจและกิจกรรมตามขนบ ธรรมเนียมประเพณีในวิถีชีวิตตั้งแต่เกิดจนตาย อย่างงานวันตักบาตรเทโวโรณะครั้งนี้ กิจกรรมหลัก คือ การจัดให้มีการแสดงพระธรรมเทศนาโดยพระธรรมกถึกจากประเทศพม่า ๑ กัณฑ์ในค่ำคืนนี้ วันรุ่งขึ้นตักบาตรเทโวโรณะ

ดังนั้น เพื่อให้กิจกรรมดังกล่าวเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุเป้าหมายเจกเช่นทุกปีทุกฝ่าย ทั้งภาครัฐและชาว พม่าเชื้อสายมอญ จึงต้องช่วยจัดเตรียมเวที เตรียมหมู่ท่มสาวข้ากข์อ้อมสวดมนต์ในพิธี เตรียมหมิงนต์พระหนักเทศน์ (ซึ่งได้หมิงนต์ไว้ล่วงหน้าแล้ว) บางอย่างเตรียมการต่อเนื่อง โดยแบ่งเป็นกลุ่มทำงานตามภารกิจที่เกิดขึ้น มีผู้นำคอยมอบหมายงานเป็นต้นว่า ประดับดอกไม้บนเวทีและปะรำพิธี ปิดกวดทำควมสะอาดสถานที่ ตกแต่งสถานที่ จัดซุ่มกิจกรรม จัดเครื่องครัว ทำกับข้าวเลี้ยงผู้มา ร่วมงานและถวายพระ จัดเครื่องทำบุญดอกไม้ ธูป เทียน ไตรจิวร กางเต็นท์ วางเก้าอี้ จัดปัจจัยถวายพระ จัดโต๊ะวาง ภาชนะอาหารตักบาตร เป็นต้น โดยเริ่มทำงานมาตั้งแต่ส่าย จนกระทั่งบ่าย ครั้นเห็นว่สถานที่และบริบทต่างๆ พร้อม คนบาง กลุ่มทยอยกลับไปอาบน้ำแต่งตัวเพื่อกลับมาฟังเทศน์ฟังธรรม แต่ก็ ยังมีบางกลุ่มที่ต้องเตรียมจัดดอกไม้ ธูป เทียน ผ้าไตรจิวร พุ่มผ้าป่า ณ จุดต่างๆ ทั่วลานวัด เพื่อให้ผู้คนได้แลกเปลี่ยนน้ไปบูชาพระ เจดีย์และติดกัณฑ์เทศน์ โดยมีหมู่ท่มสาวยืนอ้อมควมสะดวกอยู่ ทุกจุด เช่นเดียวกับต้นท่กิจกรรมที่เริ่มมีสมาชิเข้ามาจากลุ่ม เตรียมพร้อมไว้ พอพลบค่ำ พระหนักเทศน์จากประเทศพม่าเดินทาง มาถึงวัดเรียบร้อยแล้ว ขณะที่แรงงานพม่าเชื้อสายมอญทั้งเด็ก เยาวชน หมู่ท่มสาว และผู้ใหญ่เริ่มทยอยเข้าวัดโคกเป็นกลุ่ม เดินทาง มากับรถเมล์เล็ก เดินเท้า ซี่รถมอเตอร์ไซด์ เมื่อมาถึงหน้าวัด กลุ่มที่ เตรียมพุ่มผ้าป่าจะตั้งกลุ่มรอเพื่อน เมื่อมาทันพร้อมจึงเดินเข้าวัด บางคนถอดรองเท้าถือเข้าไปในวัด ส่วนคนที่ไม่สิพุ่มผ้าป่าจะเดิน แถวเรียงหน้าข้มถนน เพื่อเข้าประตูวัด ที่ซุ่มประตูจะมีกลุ่มคนหมู่ท่ม สาวยืนมอบดอกไม้และเครื่องตั้งบูชากลับให้คนละหนึ่งขวดแก่ผู้เดิน เข้ามา เป็นการต้อนรับทุกคนเข้าสู่พื้นที่บุญ หมู่ท่มสาวกลุ่มนี้จะคอย ต้อนรับทุกคนที่เข้ามาร่วมงานที่วัดจนเมื่อเสียงสวดมนต์ตั้งขึ้นจาก ปะรำเวทีแสดงธรรม จึงเดินกลับไปร่วมกิจกรรม

ผู้เดินทางมาร่วมงานเมื่อเดินเข้าซุ่มประตูวัดจะได้รับดอกไม้

ชาวมอญพร้อมกันหน้าปะรำเวทีแสดงธรรม เพื่อสวดมนต์

การสวดมนต์ของหมู่ท่มสาวชาวมอญซึ่งมีความพร้อมเพรียง เสียงดังไปทั่ววัด

การสวดมนต์ของชาวมอญ ก่อนพระธรรมกถึกแสดงธรรม ส่งเสียงดังเป็น ทำนองเสนาะที่ไพเราะและดังก้องไปทั่ววัด เมื่อเสียงจากเครื่องกระจาย เสียงอื่นเจียบลง บรรยายกาศชวนให้เกิดความสงบเรียบร้อยแก่การฟัง ธรรม และเป็นการเตือนให้คนที่กำลังเดินประทักษิณรอบเจดีย์หรืออยู่ ในที่อื่น มองหาสถานที่เหมาะสมเพื่อหยุดฟังธรรม ที่ตั้งมาจากปะรำพิธี เป็นเสียงแสดงธรรมภาษามอญต่อเนื่องเป็นเวลานาน สลับกับเสียง โหมกที่ประกาศขึ้นตอนต่างๆ ให้ผู้ฟังธรรมได้ปฏิบัติในแต่ละขึ้นตอน จนสิ้นสุดวาระแสดงพระธรรมเทศนา นักบุญทั้งหลายต่างทยอยกลับที่ พัก ทั้งคนหมู่ท่มสาวและภิกษุสงฆ์จำนวนหนึ่งให้ยังคงเตรียมความพร้อม เพื่อการตักบาตรเทโวโรหณะในวันพรุ่งนี้

อาหารและสิ่งของที่คนส่วนใหญ่นำมาใส่บาตร มีหลากหลาย เป็นต้นว่า กาแฟสำเร็จรูป เครื่องดื่มเพื่อสุขภาพ มาฆ่า บะหมี่ ไข่ไก่ น้ำตาล อาหารกระป๋อง ธูปเทียน เงินใส่ซอง ข้าวสาร ยารักษาโรค สบู่ ยาสีฟัน สมุด ปากกา เทียน พวงกุญแจ แร่ ฯลฯ โดยภาพรวมส่วนใหญ่เป็นของแห้ง มีทั้งอาหาร เครื่องดื่ม และสิ่งของเครื่องใช้ เมื่อใส่ในบาตรเต็มแล้ว เด็กวัดจะรับบาตรมาเทสิ่งของรวมไว้ในกระสอบ แล้วส่งบาตรให้ภิกษุรับบิณฑบาตต่อไป ผู้ที่รับสิ่งของจากคนใส่บาตรสุดท้าย คือ เด็กวัด รับสิ่งของที่เหลือใส่ลงในกระสอบแทนบาตร แล้วนำไปรวมกับสิ่งของส่วนใหญ่ เมื่อใส่บาตรเสร็จแล้วทุกคนนั่งลงพนมมืออธิษฐานกราบพระแล้วแยกย้ายเดินทางไปตามวิถีแห่งตน อาหารแห้งที่ได้ ถ้ามั่นใจได้ว่า จะนำไปแจกจ่ายแก่เด็กยากจน เหมือนเช่นทุกปีที่ผ่านมา

สิ่งของที่ชาวมอญเตรียมใส่บาตร

คณะพระสงฆ์ขอกรับบิณฑบาตจากพี่น้องชาวมอญที่มารอใส่บาตร

พระมหาอำพล เจ้าอาวาสวัดศรีบูรณาวาสประพรมน้ำพระพุทธมนต์ให้เพื่อความเป็นสิริมงคล

ลักษณะเด่นที่เป็นอัตลักษณ์นักบุญแรงงานพม่าเชื้อสายมอญ ที่สังเกตได้จากงานดังกล่าว เป็นต้นว่า การแต่งกาย ทุกคนทุกเพศทุกวัย แต่งกายตามขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรม การแต่งกาย ชาวพม่าเชื้อสายมอญ ที่ผู้พบเห็นสามารถสัมผัสถึงความงามได้อย่างมีพลังโดดเด่น สื่ออัตลักษณ์กลุ่มชาติพันธุ์ชาวเอเชียได้อย่างน่าชื่นชม ภาพที่เห็น ผู้หญิงส่วนใหญ่ห่มผ้าถุง นั้นสีแดงบ้าง สีชมพูบ้าง มีลวดลายสีเส้นสลับตรงกลางพื้นผ้า ต่อด้วยเชิงพาด้านล่างที่บรรจงออกแบบลวดลายให้สื่อเรื่องราวชีวิตกับความงามไว้บนเชิงชายผ้า สอดคล้องกับเสื้อผ้าที่สวมใส่ ส่วนใหญ่พื้นสีขาวหรือสีนวลหรือสีชมพูอ่อน คอกลม แขนทรงกระบอก ห่มสไบเฉียง ลวดลายสีเส้นเสริมความงดงาม เสื้อผ้าที่ห่มให้โดดเด่นน่ามองเพิ่มขึ้น เมื่อยืนรวมเป็นกลุ่ม ดูราวกับดอกไม้ที่ได้มีดรวมกันไว้อย่างมีศิลปะ ส่วนผู้ชายนิยมห่มโจรสรงลายตาหมากรุกพื้นสีแดง ใส่เสื้อยืดแขนสั้นบางยาวบ้าง เสื้อยืดคอกลมบ้าง มีข้อความระบุเฉพาะกลุ่มบ้าง เสื้อทรงพื้นบ้านมอญบ้าง บางคนสวมกางเกงขายาว ไ่ว้มทรงพมพั้งค์ ฟันสีทองแบบฝรั่ง แต่มักจะหลบอยู่ในหีบมูม ที่ไม่โดดเด่นนัก เมื่ออยู่รวมเป็นกลุ่มทั้งชายหญิง จะสัมผัสพลังวัฒนธรรมการแต่งกายที่สื่อคุณค่าอันเป็นเกียรติยศ ชื่อเสียง ศักดิ์ศรี และอัตลักษณ์ของกลุ่มชาติพันธุ์ได้อย่างลึกซึ้ง งดงาม จนบางขณะ

ทำให้หลงคิดไปว่ากำลังยืนอยู่ในแผ่นดินมอญ ยิ่งเมื่อเห็นการตกแต่งผิวหน้า ทรงผม ประหน้าทาแป้งแบบพื้นบ้านพม่า-มอญด้วยแล้ว ยิ่งทำให้รู้สึกเหมือนยืนอยู่ท่ามกลางแผ่นดินมอญมากขึ้น แม้จะระลึกได้ว่า ที่นี่วัดโคก สมุทรสาคร ประเทศไทย แต่ใจยังรู้สึกชื่นชมยินดีกับภาพที่เห็นยิ่งนัก โดยเฉพาะลีลาการแสดงความเคารพต่อพระพุทธ พระธรรม พระสงฆ์ ศาสนสถาน โบสถ์ วิหาร เจดีย์ นอกจากแต่งกายเป็นระเบียบ เรียบร้อย สวยงามดังกล่าวข้างต้นแล้ว ยังแสดงความเคารพโดยแสดงออกทางวาจา เช่น ตั้งใจสวดมนต์ภาวนา ฟีกข์ออกเสียงสวดมนต์ให้ถูกต้องตามอักขระวิธี เมื่อฟังและพูดกับภิกษุสามเณร ต้องนั่งลง พนมมือ แล้วพูดด้วยความเรียบร้อย เมื่อภิกษุสามเณรเดินผ่านมาทางเดียวกันต้องหลบออกนอกทางแล้วนั่งลงพนมมือกราบ รอให้ท่านเดินผ่านไปแล้วจึงลุกขึ้นทำภารกิจหรือเดินทางต่อ เมื่อเข้าวัดต้องถอดรองเท้าวางไว้นอกวัดหรือไม้ก็ถือติดตัวไป ไม่ใส่รองเท้าเข้ากุฏิ โบสถ์ วิหารศาลาเด็ดขาด เมื่อมีงานทุกคนจะวางรองเท้ารวมไว้เป็นกอง เสร็จพิธีก็มาหีบรองเท้ากลับคืน รองเท้าไม่สูญหาย ไม่สลับสับเปลี่ยนกับคนอื่น ไม่ว่าจะมากมายปานใด ทุกคนจะค้นหารองเท้าตนเอง หีบเอาไปเฉพาะที่เป็นของตนเอง

การปะหน้าด้วยตะนาคาและการแต่งกายด้วยชุดสีแดงที่เป็นสีประจำชาติ

ลักษณะสำคัญอีกประการที่สังเกตได้ทั่วไปคือ การบริจาคเงินทำบุญ เช่น จัดทำพุ่มฟ้าป่า บริจาคเป็นเงินโดยตรง แลกซื้อไตรจีวร ดอกไม้ ธูป เทียนถวายพระสงฆ์ คนส่วนใหญ่มีความตั้งใจร่วมทำบุญตามศรัทธาด้วยเงินจำนวนมาก ทำด้วยความปิติยินดี ยิ้มแย้ม แจ่มใส อย่างเห็นได้ชัด สิ่งสำคัญอีกประการที่ควรนำมาเล่าคือ ในงานนี้ ไม่มีกิจกรรมบรรเทิงเรียมรมย์ ไม่มีหนัง ดารา การแสดง นักร้อง ดนตรี มีแต่บันเทิงเรียมธรรม ทำบุญ ไหว้พระ ฟังเทศน์ สวดมนต์ ร่วมรณรงค์สมทบทุนทำบุญและการกุศลต่างๆ และดูเหมือนว่า ที่นี้ ใครทำบุญเท่าใด ทำแล้วไม่ต้องประกาศให้โลกรับรู้ หรือไม่ต้องจารึกชื่อให้ใครเห็น ไม่ต้องประกาศให้คนมาร่วมงานได้ทราบ ช่างเป็นลักษณะที่ดีงาม สมควรได้รับการยกย่องจากคนกลุ่มอื่น

การจัดทำพุ่มผ้าป่าของชาวมอญ

สิ่งของที่ชาวมอญนำมาร่วมใส่บาตร จะนำมาใส่กล่องเก็บไว้

หลังพิธีตัดบาตรเหมือนกับไม่มีอะไรเกิดขึ้น

ท้ายสุดของเรื่องเล่า ผู้เขียนเข้าใจว่าผู้อ่านได้ "รู้เขา" แล้วหลายแง่มุม แต่ปัญหาที่เกิดขึ้นในใจคือ ทำอย่างไรให้สังคมไทยได้ "รู้เรา" ได้มากกว่าที่เห็นและเป็นอยู่ในปัจจุบัน เช่น รู้ว่า วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการแสดงออกทางกาย วาจา ใจต่อศาสนา เช่น การแสดงความเคารพต่อพระพุทธรูป พระธรรม พระสงฆ์ และศาสนสถาน วัฒนธรรมการมีส่วนร่วมที่ไม่ต้องการผลประโยชน์ตอบแทน เช่น การมีส่วนร่วมทำบุญตามศรัทธาที่ไม่ต้องจาริกหรือประกาศชื่อเสียงเรียงนาม วัฒนธรรมความรัก เช่น รักความเป็นไทย รักความเป็นอิสระ รักความเป็นบุญ รักการเสียสละ ฯลฯ รู้แล้วได้ร่วมมือกันอนุรักษ์และพัฒนาให้มีความเข้มแข็ง ยั่งยืน สามารถสนองตอบต่อความจำเป็นและความต้องการของสังคมไทยได้อย่างพอเพียงสืบไป

ผู้เขียน : ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.เรณู เหมือนจันทร์เขย
อาจารย์ประจำหลักสูตรวัฒนธรรมศึกษา
สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเซีย มหาวิทยาลัยมหิดล

จากโครงการวิจัย "การจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมของแรงงานพม่า:
กรณีศึกษาวัฒนธรรมการทำงานของแรงงานพม่าในบริษัทไทยในประเทศไทย"

ได้รับสนับสนุนทุนวิจัยจาก : งบประมาณแผ่นดินปี ๒๕๕๘

ติดต่อผู้เขียนได้ที่ : renuor2517@gmail.com

ออกแบบโดย ภัทธาภรณ์ ภูบาล

